List 12.

NOVICE

Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 19. marcija 1890.

Obseg: Andrej baron Winkler. — Nova vrsta bodečega grozdjiča. — Živinoreja pa Dolenjska. — Cepimo na mestu. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Andrej baron Winkler,
c. kr. deželni predsednik kranjski.

Andrej baron Winkler,

c. kr. deželni predsednik kranjski.

Z dnem 18. marca meseca mine 10 let, odkar je bil imenovan za c. kr. deželnega predsednika dotedanji dvorni svetovalec pri upravnem sodišči gospod Andrej Winkler, državni poslanec za Goriško.

Gotovo vstrežemo čitateljem „Novic“, ako danes, ko praznujemo za Kranjsko deželo zanimivo desetletnico, ter prinašamo dobro podobo gospoda barona Winkler-ja, dodamo nekoliko životopisnih črtic iz življenja slavljeneca našega.

Andrej Winkler bil je rojen dne 9. novembra l. 1825. v Trnovem, blizo Gorice, tu je dovršil gimnazijo in filozofiška letnika z odliko, potem pa je pravoslovna studija dovršil deloma na Dunajskem, deloma na Graškem vseučilišči. Leta 1849. vstopil je v državno službo, postal l. 1866. c. kr. okrajni glavar v Korminu, bil potem zavolj izrednih svojih zaslug odlikovan z viteškim križem Franc Jožefovega reda; l. 1868. postal je c. kr. okrajni glavar Tolminski, kjer ga je prebivalstvo odlikovalo z izvolitvijo za načelnika okrajnega cestnega odbora. Tri leta bil je imenovan za c. kr. svetovalca pri namestništvu v Trstu, kjer je leta 1875. postal dvorni svetovalec; dne 5. junija 1876. bil je imenovan za dvornega svetovalca pri upravnem sodišči, dne 18. marca 1880. leta pa za c. kr. deželnega predsednika vojvodine kranjske.

Koliko zaupanje je gospod Winkler užival v svoji ožji domovini Goriški, priča izvolitev njegova v deželni zbor Goriški počensi z letom 1861. in pa izvolitev njegova v državni zbor l. 1873. in 1879.

Leta 1883. odlikovan je bil gospod predsednik Winkler z redom železne krone II. vrste ter vsled tega povzdignjen v baronovski stan.

Zasluge baron Winkler-jeve za deželo Kranjsko more po vsem ceniti le človek, ki od blizo in neprestano opazuje njegovo neumorno delovanje, mnogo sadu njegovega vstrajnega, premišljenega delovanja pa se vidi tudi povsod, kamorkoli se človek ozre po deželi.

Največja politična zasluga baron Winkler-jeva je ta, da je on z neupogljivo voljo, z nekaljeno pravičnostjo, deželi Kranjski dal prav v duhu presvitlega našega cesarja, pravi narodni mir. Po hudih borbah obveljala je v deželi volja cesarjeva in klic njegovega namestnika barona Winklerja: „Vsakemu svoje!“

In ko je bil v deželi dosežen narodni mir, ko niso imeli ne Slovenci ne Nemci v deželi pravičnega povoda pritožiti se zavolj svoje narodnosti, ko so tudi nižji uradniki spoznali, da jim ne pristaja vtikati se v politične borbe, temveč jih veže dolžnost zvesto delovati za vse prebivalstvo, pričelo se je srečno in vspešno tekmovanje na gospodarskem polji: izdatno se je zboljšalo denarno gospodarstvo, akoravno se je mnogoveč, ko pred, potrošalo za prometne, strogo gospodarske in izobraževalne namene. Vsemu temu prizadevanju je pokrovitelj gospod deželni predsednik baron Andrej Winkler, kateremu povodom spolnjene prve desetletnice njegovega vspešnega delovanja v deželi gotovo po volji vsih deželanov kličemo:

Najsrčneja hvala za dosedanjo skrbnost in pravičnost, hvala za njegovo neumorno delovanje v blagor dežele velečastitemu in ljubljenemu gospodu deželnemu predsedniku, mnogo let še naj nam Bog ohrani zdravega našega gospoda Andreja barona Winklerja!

Gospodarske stvari.

Nova vrsta bodečega grozdjiča.

Bodeče grozdjiče ali agras je vrtni grm, ki je sicer obče znan, a pri nas malo spoštovan. Kje v kakem senčnem kotu je še najti pri nas kak agrasov grmiček, a vsako leto komaj ozeleni, poln je rumenih lišajev, o rodnosti je pa komaj smeti govoriti. Vsadi agras v dobro zemljo na prisojnem kraji in obdeluj ga nekoliko, tisočkrat ti povrne trud. Francozi, Angleži, zlasti pa Američani, gledé agrasa vse drugače mislijo. Njim je ta grm toliko vreden, kolikor kako drugo sadno drevo, imajo pa tudi prave vrste ter prideljujejo sad, ki ga na trgu vedno zahtevajo in dobro plačujejo. Kakšen reven agras prodajajo pa pri nas, na pr. v Ljubljani, a vendar stržijo prav veliko zanj. Koliko draže in laže bi ga prodajali, ako bi imeli boljše, lepše in rodnejše vrste. Priporočamo vsem prijateljem vrtnarstva, ki imajo priliko obdelovati svoj vrt, da skrbno ravnajo tudi to rastlino; ako bodo prav delali, imeli bodo mnogo veselja ž njo. Do tega priporočilnega spisa nas je napotila nova vrsta agrasa z imenom „Whinhamova indrustrija“, katero kaže podoba 1. Ta nova vrsta agrasa je neki silno lepa in rodovitna, ter ima uže dve leti star cepljenec polno lepega sadu ki je zelo debel, okrogel in kosmat, temno rdeč in zelo sladak. Rasti je močne in zdrave.

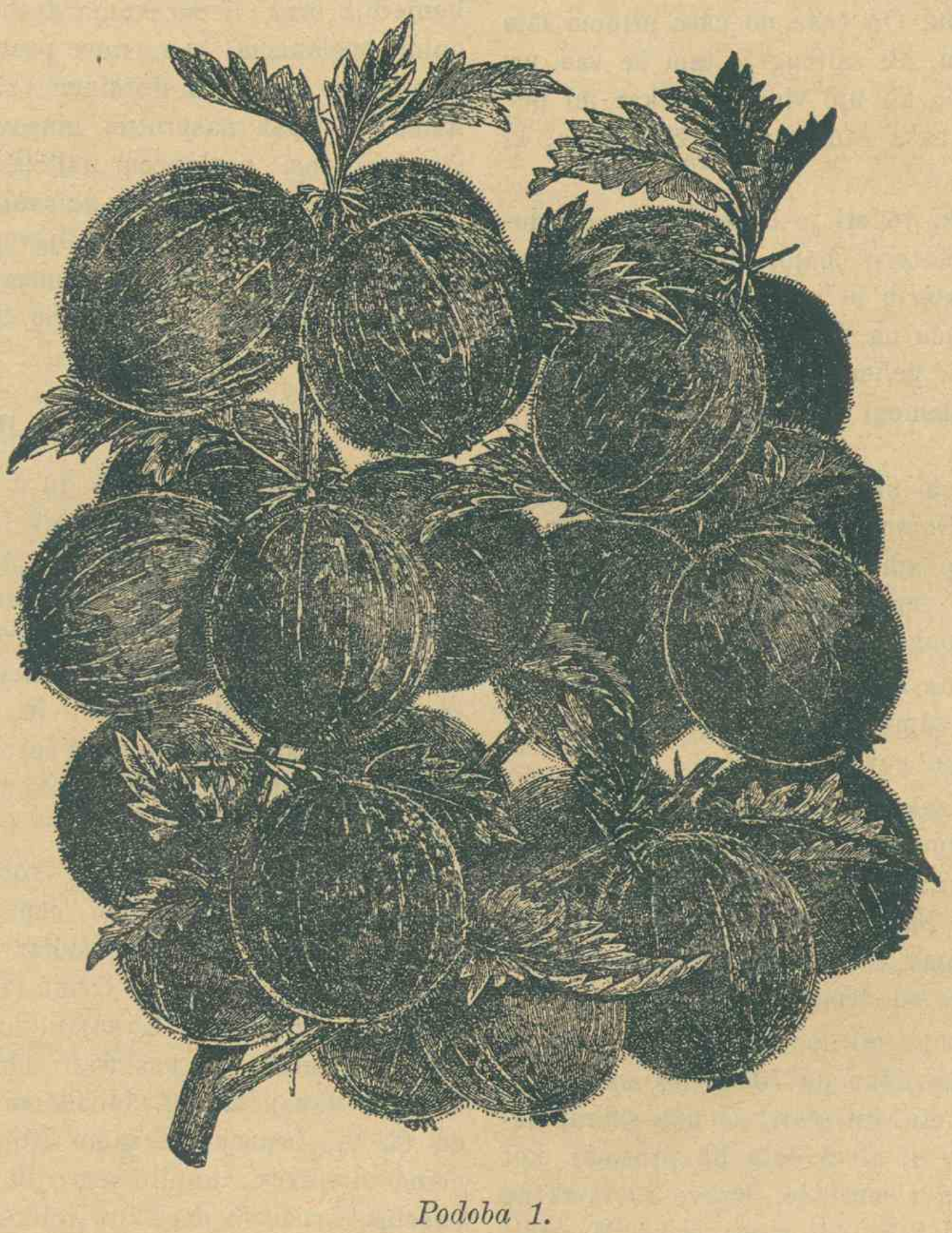

Podoba 1.

Drevesca tega agrasa prodaja W. Klenert v Gradci po 1 gld. 20 kr., majhne grmiče pa po 60 kr.

Živinoreja pa Dolenjska.

Nočemo premlevati stare pesmi o slabih časih za kmeta, ker govoričenje o tem i tako nikomur ne koristi. Dovolj je, da vemo, da se godi kmetovalcu slabo. Rajši premišljujmo, kako mu pomagati. Vzroki bedi so dvojni: Taki, ki so nasledki časovnih razmer — te odstraniti, je naloga zastopov in poslancev — drugi so nasledki slabega gospodarstva, oziroma lahkoživega in lahkomiselnega gospodarjenja po starem kopitu. Te zadnje vzroke pa smo zakrivili sami, odstranimo jih torej tudi sami! Na tem mestu nočemo naštevati vzrokov splošnemu kmetijskemu propadu, le o živinoreji s posebnim ozirom na Dolenjce hočemo pisati članek, ki pa je lahko tudi za Slovence po drugod poučen.

Dragi Dolenjci! Leto 1889. bilo je glede pridelka skoraj povsod in tudi na Gorenjskem zelo slabo, a Gorenjcem v obče se je letos vendar na bolje obrnilo, ker so dobili mnogo,mnogo tisočakov za svojo živino. Gorenjci so v dvajsetih letih v živinarstvu tako napredovali, da ravno zaradi tega krepko stoje, če je bila tudi slaba letina. Dolenjci pa so od nekdaj zanemarjali živinarstvo, in to v veliko škodo svojo. Preveč se so zanašali na vinarstvo, katero, izimši kraje, koder pridelujejo, na pr. na Francoskem in ob Reni prav dragocena vina, skoraj v obče povsod dela revne ljudi. Za nekaj časa hočemo v tem listu dokazati na podlogi neovržnih številk, da bi Dolenjci lahko imeli lepšo, boljšo živino in obilo več nego Gorenjci, ker je Dolenjska glede zemlje in podnebja odličnejše in pripravnejše za živinarstvo.

Petnajst let in še delj se ukvarjamo s kmetijstvom, poznamo dobro celo deželo našo, prehodili smo najodličnejše kmetijske pokrajine srednje Evrope: zato smo gotovo upravičeni izrekati tudi glede žvinarstva na Dolenjskem mnenje, katero moremo vsak čes z dokazi podpreti. Pa vendar bi bilo ljudi, kateri, bi rekli: S peresom se drugače kmetuje, nego z lopato. Zato smo

srečnil, da smo dobili pismo od Dolenjca samega, kateri kot rojen Dolenjec dobro pozna domače razmere, pa je na tujem videl, kako je naš kmetovalec zaostal. V nastopnih vrstah objavljamo pismo gospoda St. v Chamu na Bavarskem, katerega srce še vedno bije za svojo lepo, a ubožno dolenjsko domovino. Potem hočemo dodati še nekatere opdazke. Gospodu St. pa izrekamo tu presrčno zahvalo.

Pismo slove:

Sl. c. kr. kmet. družba v Ljubljani!

Za vzprejem v c. družbo lepa hvala i. t. d.

Tukaj imam stalno kupčijo vže dlje časa, v Belikrajini imam pa še domovino in posestvo, katero dajem oskrbovati v dobrem redu. Od časa do časa pridem sam še rad pogledat svoj dom, ali žalibog je tam še vse pri starem. Napredka je malo ali nič videti, in, kar mi posebno pri srci leži, je naša zanemarjena živinoreja, ki je edina pomoč kmetu.

Kaj je temu vzrok, vedeti je lahko: Premalo dobrih bikov, in še tisti, katere imajo, niso biki, temveč le snetivci in izvržki, katerih bi niti ne smeli spuščati. To je vzrok, da ni mogoče na Dolenjskem doseči boljše reje, ker jim je vsak bik dober in jim je tudi vse eno, če bik, ki ga imajo, plemeni po petkrat toliko krav, kolikor bi jih smel.

Ravno o tem velikem pregrešku imam tu najboljša dokazila, da smo na Dojenjskem*) še za 100 let za drugimi deželami. Kako kmetovalci tu na Bavarskem napredujejo, pri nas niti verjeti ne bi hoteli, seveda pa tu vlada kmetu tudi pomaga.

Najpotrebnejše je, da se našemu kmetu oči odpro, da ga ne prepuščamo samemu sebi in da skrbimo z vsemi silami za zboljšanje govedi.

Tukaj mora biti vsak bik od dobrega in pravega plemena ter od vladne komisije potrjen, predno ga sme laštnik spuščati. Če bik ni potrjen, kmet ga še na svoje krave ne sme spuščati. Na vsakih 100 krav mora biti en bik: tu v Chamu imamo na pr. 420 krav, a imamo 5 bikov, ki so eden lepši od drugega. **)

Teleta prodajajo tu po 50 do 100 mark (v našem denarji 30 do 60 gld.), navadno po 70 do 80 mark (t. j. 42 do 48. gld.). Junci, leto dni stari, so uže skoraj dorasli, in jih naprezajo, v 4. ali 5. letu jih prodado kot debele vole, in sicer le v mesnice. Krave so izvrstne molznice ter stoje največ 2 do 1½ meseca suhe. Morebiti se pri nas ne da toliko doseči, polovico pa prav gotovo.

Ako ne dobimo na Kranjskem več in boljših bikov ter počasi ne zatiramo naših malih kravic, ne bodemo nikamor prišli. Naše junice moremo vprezati šele z četrtim letom, in ko je vol 7 do 8 let star, damo ga v domačo mesnico, saj ga dober mesar v mestu i tako ne more rabiti.

*) Tudi drugod na Kranjskem. Uredništvo.

**) Na Kranjskem poznamo občine, ki imajo do 500 krav a nobenega bika, ali pa kako mršavo živinče, kateremu pravijo bik.

Navedene napake se nahajajo skoraj po vsej Belokrajini, posebno pa pod goro od Gorjancev do Kolpe s Poljanami vred. J. St.

To je pismo, katero ne le Dolenjcem, ampak sploh Slovencem priporočamo v preudarok. Imamo sicer po nekaterih okrajih vže boljšo živinorejo, a nikoder ni še taka, dabi je ne bilo zboljšati. Naš deželni zbor je ob lanskem zborovanji tudi sklenil deželni zakon, vsled katerega bodo naše občine morale imeti zadostno število bikov, kateri bodo od posebne komisije morali biti potrjeni. Postava bode imela ob pričetku gotovo veliko nasprotnikov, uspeha se smemo velikega nadejati čez nekaj let, in mi le prašamo: Kje bi bila lepa dolenjska konjereja brez licencevanja žrebcev? Bodimo hvaležni onim poslancem, ki so novo postavo za povzdigo živinoreje tako krepko v deželnem zboru zagovarjali, da si nihče ni upal nasprotno glasovati, kmetovalci pa naj izkažejo tem poslancem najlepšo hvalo s tem, da bodo sami, in to v svojo korist delovali za strogo zvršitev te postave, kadar pride v veljavo. Ako bodo ta zakon vestno zvrševati pomagali, pomagali si bodo sami in tem prej bodo prebili sedanje slabe čase.

Cepimo na mestu.

Pomlad se nam bliža, in ž njo delo na vrtu. Sadili bomo in presajali, obrezovali in cepili. Da se pa delo obnese, treba je biti vestnim. A pogostoma se primeri, da nam pri vsej natančnosti marsikaj izpodleti, če ne popolnoma, pa vsaj nekoliko. Posebno se kaj rado pripeti, da nam v roki cepljenega drevesca vselej ne poženo, kakor bi radi, ali pa da se celo ne primejo. Taki neuspehi kale človeku veselje, ker mu prizadevajo denarno škodo in tudi kolikor toliko jemljo potrebni ugled.

Sicer ima cepljenje v roki veliko prijateljev. Ti trdijo, da se lahko hitro cepi in še celo po zimi v zakurjeni sobi, ko ima sadjar največ časa. Kolikor je meni znano, cepijo v Grmu in v drevesnici c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani navadno v roki. Tako so tudi nas učili, in poslušali smo jih. A izkušnja uči drugače (vsaj mene). Jabolk se mi je navadno prijelo do 95 %, hrušek pa samo 70—80 %. Ker nisem imel doma divjakov, kupil sem jih. Znano pa je, da je posebno hruševih divjakov veliko slabih. Dokler sem ga imel v roki, obetal je še nekaj. In če se mi je tudi zdel III. kakovosti, cepil sem ga in vsadil. A pognati ni hotel, in posušil se je do tal. Od tod toliko % usahlih hrušek! Sicer pa to ni največe hudo. Znano je, da v roki cepljeno drevo mora delati na dva kraja: Samo se mora prijeti in cepič rediti. Nasledek tega je, da cepič prvo leto navadno ne požene dovolj krepke mladike. To velja posebno za hruške*). A pride zima in

*) Sicer so tudi letine, ko mi je večina v roki cepljenih jabolk pognala 80 do 100 % dolge mladike, a hruške nikoli ne.

naspe 60— 100 %m na debelo snega, ki šibke poganjke kaj rado polomi ali pa še celo odkrehne. Iz tacega pokončanega drevesa je pa težko v 4—5 letih izrediti visoko deblo. In dostikrat se človek trudi in trudi, a vse zastonj. Naposled mu pa druzega ne preostaje, nego taka drevesca na mestu precepiti. Potem seveda veselo poženó in narede 1—1·4 m/ visoke, konične in močne mladike, če ne vse, pa vsaj večina. A izgubil sem pri tem eno leto, in tabla ni ostala enakomerna.

Drugi slučaj je ta: V roki cepljena drevesa sem posadil. Bilo jih je 1400. Prijelo se jih je 90 %. Odgnala so do 2 d/m dolge poganjke, in že sem se veselil lepega uspeha. A prišel je nesrečni ogrc, objedel mlade koreninice in od vseh 1400 se mu jih je komaj 100 ubranilo. To je seveda zoprno, a žalostna resnica. Tedaj sem sklenil, da bom odslej cepil le dobro ukoreničene divjake na mestu, ker sem izkusil, da sta zima in ogrc zoper cepljenje v roki.

Če posadim divjake spomladi. ukoreničijo se mi do jeseni že dobro. Slabiči se posuše, in to je prav; vsaj nimam ž njimi nepotrebnega dela. Tiste, ki so se prijeli, okulujem v avgustu, ali jih pa pocepim v prihodjem marciji na mestu. A ti imajo vse drugo moč na cepič. Ti odženo 1 m/ visoke in tudi više, jako močne in konične mladike. Teh pa mi sneg ne more polomiti, ker gledajo iz njega. In v treh letih taka drevesca že delajo lepe krone. Branijo se pa tudi ogrcu bolje, ker imajo že močne korenine. Če mi že uniči par slabičev, naj jih, a močnih mi pa nekaj ne more, nekaj mu pa lahko ovrem škodljivi posel s tem, da mu nasadim solate med drevesa (ki mu gre še bolj v slast nego drevesne korenine), kakor hitro ga zapazim. Če mi pa uniči novo sajene divjake, pa vsaj nisem imel dela ž njimi, ter mi vsaj tega ni uničil. Iz vsega je toraj razvidno, da je v gotovih razmerah bolje cepiti na mestu vže rastoče divjake, nego v roci pri zakurjeni peči, kajti kolikor je to delo laže, toliko ima ono boljši uspeh.

J. Žirovnik.

Razne reči.

* **Vsem, ki žole cepičev,** poroča oskrbništvo poskusnega vrta c. kr. kmetijske družbe kranjske, da so uže vsi cepiči, kolikor jih je bilo na razpolaganje, oddani, da toraj ne moremo vzprejeti nobenega naročila več.

Črešnjevo drevje je zelo občutljivo, presajaj je le pomladi, in sicer kolikor le mogoče hitro iz drevesnice na stalno mesto. Črešnji so pa tudi korenine občutljive, zato se jih ne dotikaj z nožem ali škarjami.

* **Obrezovanje korenin sadnega drevja.** Dobre korenine so najboljša podloga sadnemu drevju, da dobro uspeva. Sadno drevo, katero misliš saditi, naj ima še tako lepo deblo in krono, če pa nima dobrih korenin, pa je malo vredno. Šibko deblo z dobrimi koreninami, je vedno boljše nego debelo deblo s slabimi koreninami. Najvažnejša je obilica drobnih in lasnatih koreninic. Kolikor mlajše so korenine, tem laže delajo sesalne korenine, katere edino drevo hranijo. Ako korenine porežemo, oziroma skrajšamo, najdemo ravno tam največ novih koreninic, kjer smo odrezali. Na podlogi te izkušnje se ravnamo ob režnji korenin. Rezati moramo tako, da so rezi na podlogi korenin kolikor mogoče enakomerno razdeljene. V obče pa drobno korenine kolikor mogoče varuj in tudi od debelih korenin le toliko odreži, kolikor je potrebno za pravilno saditev.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 61. Ali luna res kaj vpliva na setev? Pri nas daleč na okrog trdijo, da detelja, o mlaji sejana, ni dobra, ker od take se živina slini in, zato tudi deteljo le ob stari luni sejejo. Kaj je pravi vzrok, da se včasi živina res zelo slini, kadar deteljo je? (L. S. v M. na Štajarskem.)

Odgovor: Da bi luna vplivala na krmsko deteljo, katera je vzrasla iz semena, sejanega ob mladi luni, to je vraža. Res pa je, da se pripeti, da se živina slini ob deteljni krmi. To prihaja ali od gliv, ki se zarede po detelji, ali pa od gosenične nesnage. Zlasti nekatere vrste gliv prav močno slinijo. Take glive so „peronospora viciae“ na grahu in grahorji in glive iz vrste „uromyces“, ki se zaredé po rdeči ali štajarski, po beli in rumeni detelji. Zlasti zadnje glive so škodljive, ker živini oteče od njih vsa notranja sluzna koža po gobci, in vrhu tega provzročajo še drisko. Hudi nasledki so pa le pri konjih, pri govedi je samo slinjenje med jedjo brez drugih neprilik. Pripetilo se je, da je konju, ki je jedel tako deteljo, v šestih urah izteklo 36 do 40 funtov slin. Govedo dobi slinjenje tudi od plesnive detelje. Plesnoba pa tudi ni nič drugega neoo glive. Vse te glive so seveda čisto majhna bitja, katerih brez povečevalne naprave ni videti. Pomoči proti takemu slinjenju ni druge, nego menjava krme.

Vprašanje 62. Imam jablan, katero vsako leto cvete, sadu pa vender ne obdrži. Drevo je kakih 15 let vsajeno in lepo vzraslo. Kaj je vzrok neplodnosti, in kako pomagti: Omenjam, da je bilo drevo vssko leto obrezano, otrebljeno in pognojeno? (A. P. v Lj.)

Odgovor: Neplodnost drevesa prihaja od vrste ali pa od bujne rasti, najbrže bo zadnji vzrok pravi. Nekatere vrste, na pr. mašanckar (gambovec), pričnó pozno roditi. Pa tudi bujna rast drevesna provzroča neplodnost. Gotovo preveč gnojite in preveč obrezujete. Ako se sok po drevesu z veliko silo pretaka, ne narede se cvetni popi, ampak drevo žene v les. Cvetni popi se delajo le, ako se sok počasi pretaka, da se popi ne morejo v les, temveč v cvetje izpreminjati. Mislite si mladiko, na pr. z desetimi popi. Sok, ki pride v to mladiko, razdelil se bode na vse pope, recimo, na vsak pop prid. desetino soka. Ako pa mladiko za polovico skrajšate, imela bode le 5 popov, in ves sok se bode namesto v deset v pet

popov razlil. Pritisek bo velik, in vsak popek bode naredil poganjek za 10 popov pa bi bil tok preslab in izpremenil bi bil spodnje v cvetne pope, in le gorenji bi pognali mladike. Tem bolj seveda pritiska sok, ako je zemlja rodovitna, oziroma, ako gnojite. Poskusite svoje drevo narediti rodno s tem, da ga ne obrežete več ter mu ne gnojite. Le mlado drevo obrezujemo, dokler mu delamo obliko in nočemo, da bi rodilo, kasneje je le trebimo. Pri pritličnem drevji je seveda zopet drugače, njega ni nikdar nehati obrezovati. Ako Vam tudi ta nasvet ne bode pomagal, pa odkrijte drevesu en meter od debla proč korenine ter mu jih nekoliko posekajte in potem jih zopet zakrijte. — Nerodnosti Vaše jablani pa je lahko, tudi enostransko, to je premočno dušikovo gnojenje vzrok. Okopljite pomladi drevo ter mu pognojite prav kmalu s pepelom in s kostno moko, katere doboste pri Luckmanu & Bambergu v Ljubljani. Kostna moka pa naj bode razkrojena ali izparjena, to je brez dušika. ter z razvezano fosforovo kislino.

Vprašanje 63. Strupena rosa je prišla lansko leto tudi na deteljo, da ni bila za zeleno klajo. Posušil sem jo, a živina je vendar noče jesti. Kaj bi bilo narediti, da bi jo živina marala? (J. Š. v S.)

Odgovor: Kar Vi imenujete strupeno roso na detelji, to je res glivna bolezen, a je kaj drugega kot strupena rosa na trti. To glivo imenujejo učenjaki „Perizia“. Preraste pa vso deteljno rastlino, stebla in listje ter deteljo popolnoma očrni. Ker trosa te glive ne pokončata ni najhujši mraz ni suša in ker ostane v zemlji $2^1/_2$ leta živ, če tudi detelje ni na njivi, zato kaže povsod tam, koder je detelja tako bolna, sejati jo k večemu, čez štiri leta zopet na dotično njivo. Kako popraviti seno od take boljne detelje, ne vemo Vam svetovati. Seno skoraj tudi zdravo ne bode. Poskusite ga v čebru popariti ter osoliti. Ako tako poparjeno seno potem živina hoče jesti smete ž njim brez bojazni krmiti.

Vprašanje 64. Ali je z žaganjem in tnalovino smeti takoj gnojiti? Ali tudi Vi trdite, da smrečje žaganje (kot gnojilo) in smrečji koli škodujejo trti ali jo celo zamore? (V. Z. v S.)

Odgovor: Žaganje in tnalovina naredita v zemlji šele tedaj učinek, kadar se pričneta razkrajati. To se pa godi zelo počasi, ker smola, zlasti v žaganji mehkega lesa ovira razkroj. Bolje je torej obojo tvarino porabiti za mešanec (kompost), v katerem se z gnojnico in premetavanjem hitro razkroji ter je potem izvrstno gnojivo. Gotovo pa sveže žaganje, če ga preveliko množico v zemljo denemo, škoduje rastlinam, ker zemlji nje dobre lastnosti zelo premeni. Tak slab učinek žaganja smo uže mnogokrat imeli priliko videti Trditev, da smrečji koli trti škodijo, je pa neosnovana, to je je pravljica, ki se širi od rodu, izkusil pa tega od onih, ki to trdijo, ni še nihče. Poskusite torej v svojem vinogradu, in tako bodete najbolj samega sebe prepričali in svoje sosede. Odgovornost, da smrečji koli ne bodo škodili trtam, pa prevzamemo mi.

(Dalje prihodnjič.)

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

157.

Rastlinstvo v Avstraliji.

Nikjer na svetu ni grmovje tako značajno za cele predele, kakor v Avstraliji. Potniku, kateri je hotel prodreti v notranjo zemljo, da jo prouči, bila je taka gošča često jedina zapreka, kateri ni mogel premagati. Šiljaste in trnjeve veje vsak čas pešca ustavljajo na potu, in jahači z natvorjenimi konji morajo odjenjati od smele nakane, da se skozi goščo prerijejo. Ko je potnik Leichhard potoval po Avstraliji, ustavljalo ga je neprehodno grmovje na tedne in mesce, tako da je moral poiskati rečnih dolin in ondi ob vodi potovati, četudi je zbog tega moral velike ovinke delati. Pa tudi mnogim drugim potnikom se je godilo prav tako, in so morali mnogi popustiti svoje osnove ter udariti po drugem potu, kjer jih gošča ni ovirala.

V jednej vrsti grmovja, ki je nazivajo „Malleyscrub“, rase vrsta nizkega, trnjevega evkalipta. Kedar človek z višine pregledava to neprehodno grmovje, poloti se ga nenavadna otožnost. Kakor daleč oko nese, povsodi vidi sivo in tožno pernato morje, iz katerega redko kje moli višje drevo. Vse je tu enolično, pusto. Kakor kakti v ameriških pustinjah dajejo žejnemu potniku jedino pijačo, tako nahajamo tudi tu v večjih deblih jedino vodo, s katero si potnik ob vročini žejo gasi. Skozi take gošče so tu pa tam presekani potje, ali kedar človek po njih koraka, vidi se mu, kakor da stopa po jarku, ob katerem se vzdigajo strme stene. Druga vrsta gošče se naziva „Mulgascrub“, to je pravo strašilo avstralijskim potnikom. Tu rase vzlasti jedna vrsta akacije z ozkim igličastim perjem in hudim, prav strupenim trnjem. Po tleh rasejo še tudi trave, in zato zahajajo le-sem pastirji s svojimi čredami. V tretjej vrsti avstralijskega grmovja, ki mu velé „Brigaloscrub“ rase neštevilna množina grmov. No tudi v prvi dve vrsti se mešajo dosta potov mnogoštevilni drugi grmi, ali vsi ti grmi ne spreminjajo prav ničlica dotičnej gošči, ker tudi oni imajo jednako perje in jednake boje. Kedar pa se gošča ogrne s cvetjem takrat se košati v veličanstvenej lepoti.

Slane pustinje avstralijske so obrasle z rastlinami onih istih rodov, kakoršnih nahajamo po slanih pustinjah v Aziji in Afriki.

Tu je treba tudi omeniti rastlinskega sveta, kateri je v neposrednej bližini Avstralije se razvil, in to na Novej Zelandiji. V vedno zelene gojzde so se tu združile razne mirte, lavorike in storžnjaki širokega perja. Temu drevju se še pridružujejo drevesaste praproti, pa dolge liane, katere se tako previjajo in prepletajo, da ni moči skozi gojzd prodirati. Suhe ravnine in gorske obronke so pokrili razni grmi in razne praproti. Malo

ne sedmi del vsega avstralijskega rastlinstva so praproti, katere pokrivajo nepregledne revnine. Kedar človek pogleda te praprotne poljane, vidi se mu, kakor da nas je nekdo prestavil v dobo premogove tvorbe. Nova Zelandija nima gotovo nobene hranive rastline. Prastanovniki so morali tu se preživljati zlasti z ribarstvom. Samo eno praprot so našli, katera ima hranivo korenje. Omeniti moramo še tudi novozelandijskega lanu, od katerega dobivajo izvrstno in čvrsto vlakno za razne pletenine. Rastlinsko lice se je danes v mnogih krajih Nove Zelandije spremenilo, ker so Evropejci donesli mnogo kulturnih rastlin.

158.

Melbourne. Pot v Castelmaine. Kitajci.

Zasidrali smo se koncem avgusta 1857. l. na pobrežju južne Avstralije v zalivu Filipskem, od koder nas je mal parnik po reki Yarra-Yarra koj odpravil v Melbourne. Plavba naša s pristanišča newyorškega je trajala cele štiri mesce.

Melbourne, glavno mesto naselbine Viktorijske, bilo je še pred malo leti neznatno; nekaj neuglednih barak je stalo na pobrežju. Ali v kratkem času je zrasel tako slavno, da dandanes zavzema častno mesto med svetovnimi mesti. Ima mnogo veliko lepih in dragih stavb, zlasti v Elisabeth-streetu. To je najživejša ulica vsega mesta, v katerej se na stotine trgovinskih zavodov nahaja. Zlasti pa se ponašajo banke melbournske z gizdavostjo in izredno krasoto. Prva je banka „Victorija„, kjer v prvič videl čisto zlato v velikih kosovih, in po odrih tako lepo zloženo, kakor pri nas opekajo pokladajo. Vsak tak vlit kos je tehtal 50 funtov. Razen mnogih dobrodelnih in naučnih ustanov ima Melbourne tudi vseučilišče in dragocen vrt botaniški. Ta čas so pričeli staviti tudi novo poštno poslopje, ki bode, kakor je videti, monumentalna zgradba.

Mesto je jako obljudeno, in to z ljudmi vseh barv in plemen. Vsak narod, vsaka zemlja je poslala svojih srečelovcev. Zato je tujcu do celega nezmožno dobiti tu kmalu dela. Nekaj dni sem pohajal z nekaterimi došlimi izseljniki po šumnem mestu z nadejo, da vendar kje dobodemo dela. Ali kamorkoli smo prišli in poprašali, povsodi so nas na kratko odbili. Ni nam kazalo drugo, kakor iti dalje. Pogovoril sem se s svojimi drugovi, da koj jutri zgodaj odidemo na zlato polje, ki leži nekaj milj za Melbournom. Nakupivši si potrebnih šatorov in orodja, odrinili smo s solčnim vzhodom. Pet nas je bilo: trije Nemci, eden Poljak in jaz Čeh.

Krajina okoli Melbourna je sama ravnina z malimi višinami, ali jako rodovita. Na dvajset angleških milj se širi polje, posejano s pšenico, ki ima tako lepo in težko klasje, da podobnega še nikjer nisem videl. Polje je večinoma objeto z žičnato ograjo, da živina ne more v škodo zahajati. Naselniki so skoro zgolj Irci, potomci nekdanjih izgnanih hudodelnikov. Premožni so, ali nenaobraženi. V šolo niso hodili, sveta ne poznajo, in kdor ni Anglež ali Irec, menijo da je Nemec, katere prav tako sovražijo, kakor Angleže.

Šli smo po potu vedočim naravnost k kopaninam castelmainskim. Prvega dne smo hoteli dvajset angleških milj prepotovati, da bi na noč prišli do prvih gojzdov od koder drva v Melbourne dovažajo. Ali radi dežja in blata nismo mogli skoro naprej. Nastopil je uže september, ko se pričnó v Avstraliji hladni in silni nalivi, kateri tudi oktobra ne prenehajo. Večer se je bližal, a mi nikjer nismo še našli primernega mesta, da bi obstali. Še le pozno na večer zagledamo poslopja irskega naselnika, in blizu samotno streho, pod katero seno zmetavajo. Zveselili smo se čes, da čez noč tu ostanemo in se spočijemo. Ali koj ko smo se v ta brlog zarili, ovohali so nas domči psi in začeli tako lajati, da je kmalu na to priletel nad nas gospodar z dvema hlapcema, in nas izgnal. Prosili smo, naj nas pusti pod streho, ali ni se dal preprositi, radi ali neradi smo morali naprej. V temi in blatu smo bredli dalje vso drago noč. Za rana smo prilezli vsi utrujeni in premočeni k gojzdu. Tu smo postavili šatore in zakurili velik ogenj. V baraki, ki je stala na robu gojzda nakupili smo hrane, in dva dni smo tako prebili v lesu. Ker pa dež le ni ponehal in se lepšemu vremenu ni bilo nadejati, vzdignili smo se zopet. Prišli smo k prvim kopaninam. Pred nami se je širila razsežna dolina, po katerej je tekla jako nupeta voda. Kamorkoli smo pogledali, povsodi vse sami jaški ali šahte. Po navršjih so se belili mnogi stani, z drogov in plaht postavljeni. Tu so stanovali večinoma Kitajci, katere je bila nenasitna dobičkaželjnost le sem prignala. Pogledavali so stare, sem in tje uže posute jaške, in z vso svojo marljivostjo so komaj toliko prislužili, da so za silo živeli.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Železnikov 16. marcija. Tukajšnji občinski zastop je v dan 14. t. m. visokorodnega gospoda Andreja barona Winkler-ja, c. kr. dež. predsednika, v priznanje njegovega desetletnega zaslugpolnega, pravičnega, neumornega in velevspešnega delovanja kot c. kr. dež. predsednik vojvodine Kranjske, enoglasno imenoval častnim občanom tukajšnje srenje. L.

Iz Ljubljane. — **Desetletnico predsedovanja gospoda barona Andreja Winkler-ja** obhaja vsa dežela Kranjska z Ljubljano na čelu sijajno. Dne 17. t. m. zvečer priredil je gospodu jubilantu „ljubljanski Sokol“ baklado, čitalniški pevci pa podoknico. Med petjem podala sta se načelnika obeh društev k gospodu predsedniku čestitat mu v imenu društev. Danes dne 18. marca podajo se vsakovrstni uradi in avtonomni zastopniki. Brzojavnih in pismenih čestitek pričelo je dohajati

že v ponedeljek, danes dohajajo tudi naznanila, deloma pa deputacije občin z dežele, katere so gospoda jubilanta imenovale za častnega občana. V četrtek dne 20. t. m. popoludne ob 2. priredijo deželni odbor in pa zastopniki občinskih predstojnikov iz vse dežele v gostilni pri „Slonu“ gospodu jubilantu na čast obed, za kateri so se oglasili že župani iz vseh okrajev dežele.

— **Današnje „Novice“** vdeležijo se slavnosti 10letnice s tem, da prinašajo d o b r o p o d o b o gospoda jubilanta. Današnji list s tega povoda pošljemo tudi mnogim rodoljubom, katerih ne nahajamo v vrstah naših naročnikov, katere pa pričakujemo kot take.

— **Sprejemanje pri gospodu deželnemu predsedniku baronu Winkler-ju** bilo je danes veličastno: takoj ob 10. uri zjutraj začeli so se zbirati različni oddelki uradov v veliki, nekdaj deželnozborski dvorani in ob 1. uri popoludne še ni bilo konca, akoravno so popoludne društva začela čestitati skupno. Videti je bilo med drugimi vse politične, sodnijske in šolske oddelke deputacij; častnike vojaštva vodil je general Schilhavsky; mestni zastop ljubljanski prišel je čestitat ob 11. uri, pa na vrsto je prišel še le tikoma pred 12. uro. Potem vrstili so se: deželni odbor, odsek za pogozdovanje krasa, učiteljstvo gimnazije, gremij lekarnarjev, trgovinska zbornica, mestna hranilnica, kmetijska družba itd. Čestitke z dežele in od zunaj so brez števila, mnogo občin imenovalo je gospoda predsednika za svojega častnega občana.

— **Spomlad.** Blizo teden dni imamo že gorkeje spomladno vreme, par dni ponuja se tudi gorak dež, trate zelene, zgodno grmovje pripravlja novo zelenje in ako se vreme nenadoma ne presuče, imamo prvi solnčni dan pred saboj prvence nove spomladi. Za petek dne 21. tm. napovedana je tudi zvezdogledna spomlad.

— **Zbirka národnega zoologiškega muzeja v Zagrebu** še nima ptice „snežnica“ ali „snežna jerebica“ (Schneehuhn), katera se velikokrat nahaja v naših slovenskih snežnikih. Ravnateljstvo narodnega zoologiškega muzeja prosi, ako bi kateri rodoljub tako dober bil, in za ta zavod pridobil tega ptiča možkega in ženskega spola, proti primerni nagradi, da se zbirka popolni. Pošlje naj se pod naslovom: Narodni zoologiški muzej v Zagrebu.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Minuli teden v šolskem odseku gosposke zbornice zbrani zastopniki škofijstva: Kardinal grof S c h ö n b o r n, knezoškof Z v e r g e r in knezoškof M i s i j a oddali so v imenu avstrijskega škofijstva izjavo z načeli, na katerih stoji škofijstvo glede verske šole. V petih točkah izreka ta izjava načela cerkve glede šole in konečno izreka izjava, da so škofje pripravljeni s poklicanimi faktorji na tej podlagi dalje razpravljati.

Naučni minister baron Gautsch izrekel je, da bode to izjavo predložil ministerskemu svetu in sklep njegov naznanil zastopnikom škofijstva.

V protiverskem taboru je izjava škofov napravila velik vtis, smelo bi se reči: velik strah, nasproti pa so konservativni, katoliški krogi, prepričanja, da je to prava pot v dokonečno rešitev pomenljivega vprašanja verske šole. Verska šola je versko vprašanje v prvi vrsti in zato v prvi vrsti spada v področje cerkve. Dober vtis napravila je izjava škofov, izrekoma na nemško-konservativne kroge v državnem zboru, ker s tem korakom prevzeli so škofje vodstvo in odgovornost pri rešitvi vprašanja verske šole, ob enem pa so s tem, da obetajo razpravljati vprašanje izrekli, da bi bil korak, kakoršnega pripravljajo člani središnega kluba, napačen, ker škoduje slogi one večine, po kateri je edino mogoče rešiti to vprašanje.

Položaj v državnem zboru postal je vsled tega tudi boljši, vsaj velika večina nemških konservativcev ne misli na to, da bi krhala dosedanjo večino. — Vprašanje gališkega nemljišno-odveznega dolga odloženo je do poprazniškega nasedanja

Ta teden ima se državnemu zboru predložiti vladna zahteva kredita zarad bede na Češkem, Gališkem, Goriškem in Kranjskem.

Ogerska. — Nedeljski uradni list naznanja ostavko ministerstva, dalje zelo milostivo cesarsko pisanje Kolomanu pl. Tisza, v katerem se sklicuje na skoraj 15 letno delovanje njegovo, kar je dokaz nepretrganega zaupanja krone in dežele. Pisanje naglaša izgledne zasluge Tiszove v državnih razmerah Ogerske in vse države, nadalje previdnost, domoljubje in zatajevanje odhajajočega ministra, za kar mu cesar izreka najgorkejo zahvalo, ter sklepa z upanjem, da Tisza tudi v prihodnje ne bode odtegnil javnosti svojega sodelovanja.

Drugo ročno pismo daje grofu Szapary-u nalogo sostaviti novo ministerstvo, in dalje naznanja uradni list imena novega ministerstva, v katerem je samo poljedelski minister grof Betlen nov, odstopil pa grof Teleky, vodstvo novega ministerstva prevzame grof Szapary.

Nemška. — V soboto sošla se je v Berolinu konferenca zarad zboljšanja stanja delavcev. Nasprotje med cesarjem in Bismarkom še ni poravnano.

Najnovejše vesti.

FRANCOSKA. — Dosedanje ministerstvo dalo je ostavko, teden dni pletlo se je vprašanje o sestavi novega ministerstva, današnji brzojav naznanja, da je F r e y c i n e t sostavil novo ministerstvo, katero se je včeraj predstavilo zbornici.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.